

de zomermaanden op Sparrendaal. Hun woonplaats bleef echter Den Haag zoals uit het verzoek van 1808 aan Paus Pius VII blijkt.

Dit verzoek kan betrekking hebben gehad op de „noodkerk“ in een der bouwhuizen van Sparrendaal. Op 5 november 1808 wordt op Sparrendaal een contract getekend tussen de Aarts priester van Utrecht, Johannes van Engelen, en de pastoors van Bunnik en Werkhoven enerzijds en P. J. van Oosthuysen anderzijds inzake de oprichting van een parochie (statie) Rijsenburg⁶). Reeds op 15 december 1808 wordt in gevolge last van Koning Lodewijk Napoleon door J. H. Mollerus, minister van Eredienst, de goedkeuring aan dit contract gehecht. De gebeurtenissen vonden snel op elkaar. Pastoor J. L. Banens te Bunnik houdt op 26 juli 1809 een toespraak als tijdelijk pastoor van Rijsenburg bij de ingebruikneming van de noodkerk op Sparrendaal⁷).

De huidige enkele malen verbouwde R.K. Kerk wordt op 1 augustus 1810 (feest van St. Petrus in banden) ingewijd. Het pauselijk indult van 28 augustus 1808 staat direct aan de oorsprong van deze fraaie paro-

chiekerk, het eerste nieuwe kerkgebouw in het Aartsbisdom Utrecht sedert de Reformatie van 1580.

Zeist *Mr Dr V. A. M. van der Burg Griffensteijnselaan 77*

Aantekeningen

1. Wim Harzing, Driebergen en Rijsenburg. Hoe zij ontstonden en groeiden, Driebergen-Rijsenburg 1973, blz. 71.
2. A. J. M. Sturkenboom pr., Sint Petrus' banden, Driebergen-Rijsenburg 1982, blz. 1 vermeldt dit feit in zijn overzicht van de parochiegeschiedenis niet.
3. P. J. van Kessel, Romeinse bescheiden voor de geschiedenis der Rooms-Katholieke Kerk in Nederland 1727-1853. Deel III: 1795-1814 R.G.P. Grote serie 153, Den Haag 1975, blz. 586-587.
4. Wim Harzing, De buitenplaats Sparrendaal te Driebergen, Bulletin KNOB, 6e serie, 17 (1964), blz. 113.
5. J. M. Meerdink, Zeist 1811-1815. Inlijving en bevrijding, Van de Poll-Stichting, Zeist 1985, blz. 47 e.v.
6. H. L. Ph. Leeuwenberg en A. M. A. van Geloven, Aarts-priesters Hollandse Zending, RA Utrecht, Inventaris 16, Utrecht 1982, no. 1365.
7. Wim Harzing, Driebergen en Rijsenburg. Hoe zij groeiden en ontstonden, Driebergen-Rijsenburg 1973, blz. 71.

EEN MIDDELEEUWSE HOFSTEDEN BIJ DE BILT

Toen in 1512 „brueder Ghijsbert Lap, monick profesijt in onsse convente“ nog in de Biltse dreven wandelde, kon hij onmogelijk weten dat hij jaren later in Selwerd bij Groningen, handig zou worden uitgehoord door een Naardense secretaris. Had de goede man Lap het wél geweten en ook wat de informatie die hij gaf betekende voor zijn ondervrager, dan was hij zeker in de oude papieren van het klooster Oostbroek gedoken als tenminste zijn abt hem daarvoor toestemming had gegeven.

Alle gegevens van Lap, opgetekend door Pieter Aelman, werden nu uit zijn herinnering opgediept, hij vond het leuk om te praten over alles wat hij ooit had gehoord of gezien.

Al is ondergetekende na 37 jaren De Bilt ook naar het hoge noorden vertrokken, hij heeft zijn aantekeningen meegenomen. Jarenlang wroeten in de Biltse historie heeft voldoende gegevens opgeleverd om bij het artikel in het Maandblad van juli/aug 1986 over die middeleeuwse hofsteden enkele kanttekeningen te plaatsen. Terecht wordt in het artikel al getwijfeld of er hier sprake kan zijn van een hofstede van de abdis van Elten. Keizer Otto I schonk in 968 aan het klooster Elten vele goederen, o.a. Goyland dat ook graafschap Nardincant werd genoemd. (Kist, Geschiedenis Abdij Hoog-Elten bl. 17/18).

Maar dat is alles „Holland“ voor onze begrippen of zou de abdis meer genomen hebben dan haar was toege-

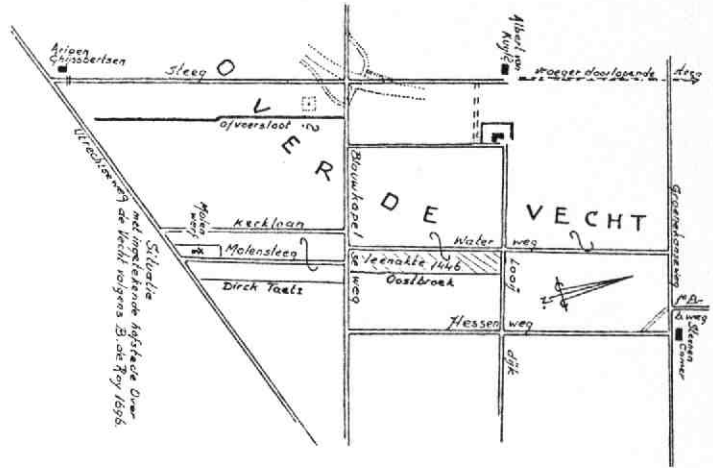
dacht? En dan in dat uiterste stukje van het graafschap een versterkt huis bouwen? Dezelfde Otto I had bovendien reeds in 948 en 953 de Utrechtse bisschop de beschikkingsmacht over alle woeste grond in het Nedersticht toegewezen. Zou het Goyland doorgelopen hebben tot vlak voor de deur van de bisschop, het is toch nauwelijks aan te nemen. Onze werkzaamheden bij de technische dienst van de gemeente De Bilt, onze belangstelling voor alle oude sporen van onze voorouders en zeker niet in de laatste plaats de besmetting met een Bilts historievirus via Mr P. H. Damsté, eens gemeentesecretaris van De Bilt, deden ons figuurlijk maar ook letterlijk naar het verleden graven. Samen hebben we geprobeerd meer te weten te komen van het enige „kasteeltje“ dat ooit binnen de gemeentegrenzen van De Bilt moet hebben gestaan en hoe Lap aan die wijsheid komt.

De aanleiding tot alles is te vinden in de vele twisten over grenzen in de venen, onrechtmatig turfgraven en waterafvoer. Hoofdrospelers waren o.a. Oostbroek, Vrouwenklooster, St. Jan, de Domproost, de inwoners van Naarden en Bussum en daardoor dus de gewesten Holland en Utrecht. Voor de beide laatste was van belang waar de fameuze hofsteden van de abdis van Elten had gelegen en dat gold temeer naarmate de turf als brandstof het schaarser wordende hout verdrong. Zoals door de hr Lagers op blz. 73 ook vermeld is, wordt door de hollanders als grenspunt deze hofsteden genoemd

tussen De Vuursche en de Vecht, gesitueerd op een schetskaart van ir Bardet uit 1953. Maar is „De Vuursche“ (het oude Furs) nu Hoge of Lage Vuursche of beide tezamen? We zijn zo gauw geneigd de ons nu bekende namen te verbinden aan oude beschrijvingen. Deze hofstede wordt bijv. in 1472 genoemd, dus vóórdat Lap en Aelman hun gesprekken voerden en is qua situering eerder te aanvaarden dan die welke ongeveer 9 km zuidelijker zou hebben gelegen.

Bovendien is het de vraag of Aelman uit dat „Nardinc-land“ afkomstig, wel geheel onpartijdig was. Zijn soms suggererende manier van vragen stellen om de onder-

naest en hardt bij Albert van Kuijl -, nog te zien aan de drie grachten. Ter plaatse van de sporthal (Henri Duntplein) stond voorheen een oude boerderij en deze was . . . begraven met 3 grafften en had ooit een verbinding met onze steeg ten zuiden van Alb. van Kuijl. En ook vonden we in de boomgaard - zekere puijn offtte steenen stucken onder die aerde -, maar bij archeologisch onderzoek bleek de boerderij misschien laat 16e eeuws met mogelijk een houten voorganger en de steenen in de boomgaard misschien nog 15e eeuws. Zou de aangegeven plaats op de kaart van 1696 van De Roy dan toch goed zijn? We hebben er gepeild en niets

vraagde geen argwaan te geven, kan juist aanleiding zijn dat deze daardoor een „verhelderend“ idee krijgt. Om te laten merken hoe goed hij op de hoogte is, ziet hij misschien opeens een verband tussen die raadselachtige ruïne en de vragen over de eigendommen van de abdis van Elten, waarover hij doorgezaagd wordt en waarin hij zich voordien nooit verdiept heeft. Niet alleen deze, maar ook andere mededelingen van hem doen ons denken aan de klok en de klepel. Uiteindelijk is het Lap alleen die de ruïne bij de Blauwkapelweg met Elten in verband brengt. Een koopacte van deze betreffende grond van 4 sept. 1665 deelt het juist mee: . . . zijnde onder het voors landt de plaetse daer het oude hujs ende heerlijkheit van Over de Vecht heeft gelegen als bij de overblijffselen van de oude grafften gesien kan worden. (Rechtl. Archieven 1351 RAU, Register Transp. van Oostbr. en De Bilt, dl II)

Uit alle raadselen kunnen we om te beginnen de plaats van de Steenen Camer precies mededelen, het huis stond in het verlengde van de Hessenweg aan de noordzijde van de Groenekanseweg (zie afb.). De wandeling langs de Utrechtseweg naar Ariaen Ghijsbertszoon (zijn fam. was daar in de 17e eeuw nog gegoed), we hebben er geen moeite mee en zelfs het laantje is te vinden. Ongeveer dertig jaren geleden liep deze steeg nog in rechte lijn door naar een boerderij, een zeer oude vestiging, Albert van Kuijl? Maar Lap rept niet over het

oversteken van de Blauwkapelweg en wij hebben geen andere sporen gevonden van een boerderij(tje) aan of nabij deze steeg. Toch moet volgens Lap tussen deze twee de hofstede van Elten hebben gelegen, - aldergevonden, tot grote teleurstelling van de hr Damsté en ondergetekende, waarna eerstgenoemde nog het plan opperde er met een helicopter in het vroege voorjaar boven te gaan hangen als het gras begint te groeien. Het is er in 1955 niet van gekomen het raadsel op die manier op te lossen.

Bij het graven van de afvoersloot voor de rioolwaterzuivering (verbreden en uitbaggeren van bestaande sloten) kwamen er verspreid wat halve en een paar hele bakstenen van groot formaat tevoorschijn ($\pm 37 \times 18 \times 8\frac{1}{2}$) en dat zou 12e, begin 13e eeuw kunnen betekenen! Van een vroegere eigenaar van de kampen land tussen de steeg en de afvoersloot kregen we een stuk bewerkte Drachenfels trachiet, dat al sinds jaar en dag bij zijn schuur had gelegen. Waar het precies gevonden was wist hij echter niet meer te vertellen. Er zijn op 4 zijden dezelfde figuren ingehakt, moet het een kop voorstellen of zijn het verwerde letters in wat zo op het oog een kapiteeltje lijkt? (Gem. Archief De Bilt)

In overleg met het ROB is het betreffende terrein archeologisch meldingsgebied, zodat we geen verdere afbakening geven om ongewenste „schatgraverij“ in gemeentegrond te voorkomen.

Zijn we het tot zover vrijwel eens met het artikel van de hr Lagers, de conclusie getrokken uit een verkeerde interpretatie van de tekst van een leenakte uit 1446 (bl. 75) behoeft een correctie. Vermoedelijk op het verkeerde spoor gebracht door de vermelding - affter aen den sloet van der hoffstede Over die Vechte - heeft schrijver daarbij gedacht aan het huis. Het woord hofstede heeft oudtijds 3 betekenissen, alleen een huis, alleen grond en deze beide samen. In de leenakte is het tweede bedoeld terwijl de daarin voorkomende steeg niet die naar Albert van Kuijl is maar de buyrsteeg, de latere Waterweg. In de afb. zijn alle details van de leenakte aangegeven. Dirck Taetsz of ook Deric Taetzen had zijn land tussen

de Utrechtseweg en de Blauwkapelseweg, ongeveer 60 m oostelijk van de Molensteeg. Hiermede vervalt ook de conclusie dat het huis Over de Vecht er in 1446 nog stond; tot op heden is de ondergang ervan onbekend.

Sinds mijn verhuizing is mijn literatuur/bronnenboekje spoorloos, zodat ik nu moet volstaan met het volgende MOU. 2/1952, 3/1953, 6/1955; JOU. 150 (Acket) en 1951 (Ketner). RAU, Cartularium v. Oostbroek, KKK 529 fol. 4 (?). Notities Mr P. H. Damsté.

9611 EN Sappemeer
Arie Bosscherstraat 18

J. W. H. Meijer

EEN LIJK PER EXPRESSE

Een macabere zending moest de Magistraat van Rhenen op 14 april van het jaar 1681 in ontvangst nemen. Er was een brief bij, geschreven door Burgemeesteren en Regeerders der stad Wijk bij Duurstede:

Edele, Erentfeste, Wijse, Voorsienige, seer discrete Heeren.

Dewijle eergisteren avondt dese man, ende vier kinderen, woonachtigh tot Rhenen, met sijn schuijt, geladen met teen, aen onse stadt is comen te arriveren, en des s' nachts een overval heeft gecregen dat dien dagh daer aen is overleden, soo hebben wij hem doen kisten, ende goetgedacht hem met sijn kinderen alsoo met dese expresse aen U Ed. toe te laten comen als binnen U Ed. stadt te hujs behoorende. Waarmede etc.

Hoewel in de brief de naam van de overledene niet wordt genoemd, blijkt zijn identiteit te achterhalen via een resolutie van de Rhenense Magistraat van 27 april daaraanvolgende. De vrinden, familieleden dus, van Jan van Helten en Dorothea van Brenck zaliger, in leven echtelieden, die niets tot het onderhoud van hun vier onmondige kinderen hebben nagelaten, verzoeken dat het weeshuis die kinderen *mochte nae sigh nemen*. De Magistraat vindt, dat de weesmeesters eerst maar eens met de diaconie en met de verzoekers moeten gaan praten en al drie dagen later brengen de weesmeesters verslag daarover uit: de diaconie wil één kind nemen en het weeshuis en het gasthuis twee. Besloten wordt het vierde kind te *bestaeden tot kosten van de wederzijtsje vrinden*.

Als we nog twijfel zouden hebben of het hier wel om dezelfde personen gaat, dan wordt die weggenomen door de volgende brief, die de Magistraat van Rhenen op 6 mei laat uitgaan. Het stuk draagt geen opschrift maar wordt kennelijk naar Wijk bij Duurstede gezonden.

De Heer Borgemeester Cupius ons hebbende gecommuniceert U Ed. missive van notificatie aenlangende de

verkopinge van de schuijt bij Jan van Helten nagelaeten, ende de somme van penningen daer van geprocedeert, hebben wij niet connen sien, de pijn weert te wesen daer op eenig preferentie te sustineeren, nemaer goetgevonden te consenteeren, dat de distributie der overschietende penningen (die, afgetrocken de onkosten, selfs soo veel naulijcx sullen connen wtbrengen, dat het restant der kooppenningen van de voorsz schuijt sullen connen werden voldae) geschiede buitenten ons; U Ed. echter bedanckende voor de gegeven kennisse. Waarmede etc.

En op 9 mei deelt weesmeester Van Laar aan de Magistraat mee, dat hij het vierde kind *tot kosten van desselfs vrinden* had uitbesteed bij Henrick van IJsendoorn. De Magistraat besluit dat *de momboiren 't selve vorders sullen hebben t' onderhouden ende behoorlijck opsicht op hebben, oock van alle behoefthigheden voorsien*.

De snelle besluitvorming is voor die tijd opvallend. Wijk bij Duurstede regelde de zaak „per expresse” en van Rhenen kan zonder meer hetzelfde worden gezegd. Binnen vier weken is alles in kannen en kruiken. De enigen die treuzelen zijn de familieleden. Deze „vrinden” blijken op 15 mei 1682 nog onwillig om voor het vierde kind te betalen. Frans van Helden en Jan van Brenck, „als mede de naeste vrinden sijnde, sullen ijder een half jaer hebben te betaalen”, besluit de Magistraat resoluut. Verdere vermeldingen ontbreken zodat we moeten aannemen, dat de „vrinden” zich in het onvermijdelijke hebben geschikt.

Bron:

Oud-archief van Rhenen, inventaris nrs. 12 en 39

Veenendaal
Kanaalweg 21

D. van Manen